

Systematiskt brandskyddsarbete (SBA)

Bakgrund

Räddningsverket beslutade den 20 december 2001 om ett allmänt råd och kommentarer om så kallat *Systematiskt brandskyddsarbete*. I och med den nya lagen är det allmänna rådet ersatt av ett nytt SRVFS 2004:3 med samma innebörd. Enligt 2 kap 2§ i lagen om skydd mot olyckor, SFS 2003:778, skall ägare eller innehavare av byggnader eller andra anläggningar vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand. Åtgärderna kan vara av teknisk eller organisatorisk karaktär. Det har tidigare saknats vägledning för hur ägare/innehavare bör bedriva verksamheten för att uppfylla kraven i 2 kap 2§ i lagen om skydd mot olyckor. Enligt Statens Räddningsverk bör man göra detta genom ett systematiskt och kontinuerligt brandskyddsarbete under byggnadens eller anläggningens hela användningstid. I detta ingår att brandskyddet bör dokumenteras. Detta informationsblad utgör ett stöd för ägare/innehavare i dennes systematiska brandskyddsarbete.

I den nya räddningstjänstlagen Lagen om skydd mot olyckor, som trädde ikraft 2004-01-01, är det krav på att ägare av byggnader eller andra anläggningar, där det med hänsyn till risken för brand eller konsekvenserna av brand bör ställas särskilda krav på en kontroll av brandskyddet, skall i skriftlig form lämna en redogörelse för brandskyddet till kommunen. Rör det sig om en sådan anläggning med farlig verksamhet som avses i 2 kap 4 § (i denna gamla lagen kallad §43 anläggning) skall dokumentationsskyldigheten i stället åvila den som utövar verksamheten på anläggningen. Denna dokumentation kan ses som en sammanfattning av den dokumentation som görs i SBA-arbetet. Vilka som omfattas av dokumentationskravet finns i Statens räddningsverks föreskrifter om skriftlig redogörelse för brandskyddet, SRVFS 2003:10 och utformningen av dokumentationen kommer i Statens Räddningsverks allmänna råd SRVFS 2004:4.

Syfte/mål

Under början på 2000-talet har antalet döda i bostadsbränder lyckligtvis reducerats, mycket tack vare brandvarnaren, men skador på egendom och miljö är ofta mycket omfattande. Utöver dessa fysiska skador tillkommer dolda kostnader i form av produktionsbortfall, sänkt förtroende och i värsta fall konkurs. För att undvika att branden uppkommer och får större omfattning behöver såväl förebyggande som förberedande åtgärder vidtas.

Ansvar

Lagstiftningen anger tydligt att det är ägare eller innehavare av byggnader eller andra anläggningar som har det fulla ansvaret för att i skäligen omfattning vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand. Givetvis är det så att detta ansvar kan tas i olika grad och på en del olika sätt. Helt klart är att ett bra brandskydd omfattar såväl byggnad som organisation och verksamhet. Samhället anger via lagstiftning, regler och råd miniminivåer för hur detta ansvar kan tas. Den kommunala räddningstjänstens regelbundna tillsyn enligt 5 kap 1§ i lagen om skydd mot olyckor, är ett sätt att följa upp ägare/innehavarens ansvar. Tillsynen är främst tänkt att vara en tillsyn av företagets egenkontroll och i vissa fall görs även en stickprovskontroll, och utgör ingen heltäckande genomgång av brandskyddet. Tillsynen kan därför inte anses vara ett godkännande eller en garanti för att brandskyddet är fullgott. För att åstadkomma ett bra brandskydd behöver

ägare/innehavare följa upp både det tekniska och organisatoriska brandskyddet, inte bara i samband med tillsynen utan på ett regelbundet och systematiskt sätt.

Beskrivning

Systematiskt brandskyddsarbete innebär ett organiserat arbetssätt för att planera, utbilda, dokumentera, kontrollera och följa upp brandskyddet i en organisation eller verksamhet. I det allmänna rådet anges det att ”systematiskt brandskyddsarbete bör bedrivas såväl med avseende på förebyggande åtgärder som på de åtgärder som planeras i händelse av inträffad brand”. Det innebär att ägare och innehavare fortlöpande bör bedöma brandriskerna och identifiera de åtgärder som behövs för att få bort eller minska risken för brand. En bedömning av om brandskyddet är tillfredsställande bör omfatta byggnadens och verksamhetens samtliga brandskyddsåtgärder vägda mot de brandrisker som finns. ”Det systematiska brandskyddsarbetet bör kunna kommuniceras med dem som berörs av det”. Dokumentation och uppföljning är en viktig del i såväl brandskyddsarbetet som kommunikationen av det. Förutom att beskriva själva systemet, skall dokumentationen beskriva byggnaden och dess brandskyddslösningar, vilken verksamhet som bedrivs och den organisation som finns för brandskyddet samt de förändringar som sker. Genom det allmänna rådet blir brandskyddsarbetet bättre och tydligare knutet till övrigt arbetsmiljöarbete på arbetsplatsen. I arbetsmiljöverkets föreskrift AFS 2001:1 anges det att systematiskt arbetsmiljöarbete innebär ”... att arbetsgivaren ska undersöka, genomföra och följa upp verksamheten på ett sådant sätt att ohälsa och olycksfall i arbetet förebyggs...”. Vad gäller olycksfall i form av brand blir alltså det systematiska brandskyddsarbetet ett sätt att även uppfylla arbetsmiljöverkets krav. Brandskyddsarbetets struktur bygger på samma principer som exempelvis kvalitet och miljöledningssystem, vilket gör brandskyddsarbetet fullt integrerbart med dessa, förutsagt tydliga avgränsningar. Genom ett systematiskt brandskyddsarbete tydliggörs ägaransvaret och det allmänna säkerhetsmedvetandet ökar, vilket på sikt förbättrar verksamhetens brandskydd. Enstaka kontroller av hur utförda brandskyddsåtgärder fungerar, som vid brandsyn, ger inte besked om hur brandskyddet fungerar mellan kontrollerna. Men genom införandet av egenkontroller av brandskyddet skapas kontinuitet i arbetet och nivån på skyddet blir jämnare. I och med att ansvaret för brandskyddsarbetet åvilar ägaren och innehavaren kommer den traditionella brandsynen att övergå till en mer övergripande uppföljning av brandskyddsarbetet, så kallat systemtillsyn åtföljt av stickprovskontroller där så bedöms nödvändigt.

Vad bör ingå i ett systematiskt brandskyddsarbete?

Ett systematiskt brandskyddsarbete omfattar, precis som övrigt kvalitetsarbete, ett antal viktiga delmoment.

1. Ansvar

Det är viktigt med tydliga ansvarsförhållande såväl juridiskt (den som är ansvarig för hela verksamheten) som för brandskyddsarbetet om detta delegeras.

2. Organisation

När ansvaret tydliggjorts behöver en organisation utformas. Den ansvarige kan inte själv svara för allt brandskyddsarbete. Organisationens storlek och omfattning beror på riskbilden och storleken i verksamheten. I det flesta fall brukar en brandskyddsorganisation om två eller tre nivåer räcka.

Exempelvis:

- Nivå 1 Brandskyddsansvarig (Chef eller den som denne utser)

- Nivå 2 Avdelningsansvarig
- Nivå 3 Anställd

Organisationen bör motsvara den dagliga organisation som finns på arbetsplatsen. I annat fall kommer den aldrig att fungera vid nödläge.

3. Utbildning

Varje del i organisationen behöver stöd i sin uppgift. Detta ges via utbildning/information angående sin roll i organisationen samt hur brandskyddet är utformat. Man behöver också få träna i denna roll, tex genom brand- och utrymningsövning eller genom särskild brandutbildning. För att få kontinuitet i organisationen kan en enkel utbildningsplan tas fram som anger vem som ska ha utbildning/info, när denne ska ha det och hur den ska få det. Övningar av personalen bör finnas med.

4. Instruktioner och rutiner

För vissa objekt krävs särskilda instruktioner och riktlinjer. Det kan gälla organisatoriska frågor som minimibemanning, utbildning av nyanställda/vikarier eller mer praktiska åtgärder som rökförbud, rutiner för hetarbeten, stängning av branddörrar etc.

5. Dokumentation av brandskyddet

En mycket viktig del av brandskyddsarbetet är dokumentationen av såväl det organisatoriska som byggnadsspecifika brandskyddet. I annat fall blir brandskyddsarbetet svårt att förmedla till organisationen och svårt att följa upp. Omfattningen på dokumentationen varierar med objektets storlek och riskbild. Det allmänna rådet anger att: ”Dokumentationen bör beskriva byggnaden och dess brandskyddslösningar, vilken verksamhet som bedrivs och den organisation som finns för brandskyddet samt de förändringar som sker... ..Dokumentationen bör utföras/sammanställas av personer inom den egna verksamheten som är väl förtrogna med den verksamhet som bedrivs. Vid särskilda behov kan extern hjälp behöva anlitas.” Rådet anger också att det för mindre enklare objekt inte behövs någon skriftlig dokumentation om brandskyddet kan kommuniceras på annat sätt. I de flesta fall kan systemdokumentationen utgöra en pärm med flikar enligt detta avsnitt där man under varje flik kortfattat sammanställer respektive del, exempelvis genom generella rubriker som Syfte/mål, Omfattning, Ansvar och Beskrivning. Under fliken dokumentation av brandskyddet placerar man befintliga relationshandlingar enligt bygglagstiftningen om sådana finns, ritningar/skisser över objektet och dess brandskydd.

6. Drift och underhåll

En del byggnadstekniska brandskyddsåtgärder bör kontrolleras av såväl egen som extern personal för att säkerställa drift. Exempel på sådana brandskyddsåtgärder och kontrollintervall är:

- Brandlarm (internt 1 ggr/mån, externt var 12:e mån)
- Utrymningslarm (internt 1 ggr/mån, externt var 12:e mån)
- Magnetupphängda branddörrar (Internt enl. kontrollplan, externt 1 ggr/år)
- Utrymningsskyltar (Internt 1 ggr/kvartal)
- Handbrandsläckare, annan släckutrustning (Internt enl. kontrollplan, externt 1 ggr/år)
- Rökluckor (Internt 1 ggr/år)
- Ordning och reda (Internt kontinuerligt)

7. Kontroll och uppföljning

Genom införandet av ett kontrollsystem, exempelvis bestående av en uppgjord kontrollplan och en checklista med ett antal kontrollpunkter, säkerställs en systematisk och löpande kontroll av brandskyddet. Exempel på kontrollpunkter är:

- Släckutrustning
- Utrymningsvägar/nödutgångar
- Utrymningsplan
- Brandsektioneringar
- Enkel/utökad (elyrkesman) egenkontroll av el
- Förbandslådor, belysning, utemiljö

Kontrollpunkterna bör kontrolleras enligt en uppgjord plan beroende på funktionstyp och utsatthet, se punkt 6 ovan. Kontrollerna kan med fördel integreras med andra arbetsplatsronder. En gång per år bör systemdokumentationen ses över och instruktioner och rutiner revideras. Det bör också finnas rutiner för tillbudsrapportering. Inför den regelbundna tillsynen behöver brandskyddsarbetet sammanställas så att det kan redovisas. En bra dokumentation underlättar tillsynen avsevärt, men framförallt ökar sannolikheten för ett bra brandskydd. Tillsynsprotokoll bör sparas och arbetas in i det övriga brandskyddsarbetet.

Hur kommer vi igång med vårt brandskyddsarbete?

Börja gärna med att bilda en projektgrupp. Gruppens storlek varierar med objektstyp, men försök att få med några "eldsjälar" och definitivt personer med befogenhet att ta organisatoriska beslut. Diskutera igenom projektet utifrån frågeställningar/klargörande som; vilken verksamhet som bedrivs, har eventuella risker identifierats, förekommer brandskyddsarbete idag, hur ser organisationen ut – räcker det att utse en brandskyddsansvarig eller behövs fler funktioner i brandskyddsarbetet, ska egenkontrollerna utföras i samband med internkontrollen av arbetsmiljön eller separat, hur ser utbildningsbehovet ut, vilken form och omfattning på dokumentationen, hur förmedlas informationen till dem som berörs.

Framgångsfaktorer

För att lyckas måste fokus ligga på att öka personalens allmänna säkerhetsmedvetenhet vad gäller brandskydd och att identifierade risker hanteras på ett för verksamheten och allmänheten godtagbart sätt bl.a. genom kontinuerlig egenkontroll. Därför bör systemdokumentationen präglas av *enkelhet* i sin uppbyggnad, möjliggöra *delaktighet* för att ständigt förbättras och definiera ett tydligt *ledarskap* genom ansvarsbeskrivning. Utöver dessa bör förutsättningar som *Kompetens, Kontinuitet och Engagemang* uppfyllas. Och, som vi nämnde tidigare, finns det redan ett infört och etablerat ledningssystem i verksamheten, försök att integrera brandskyddsarbetet, exempelvis genom en gemensam Miljö/kvalitet och säkerhetspolicy/manual och rutiner/instruktioner för efterlevnaden av systemet.

Stöd för brandskyddsarbetet

För att kunna jobba med det systematiska arbetet finns det en del stöd tillgängligt i form av checklistor och utbildningsmaterial. Färdiga pärmmaterial och CD-rom programvaror finns på marknaden. Räddningstjänsten Skåne nordost har tagit fram tre exempel på dokumentationer för olika risknivåer. Vart du kan få ytterligare information finns i slutet av detta informationsblad.

Tänk på att

”Det räcker inte med att upprätta dokument för att bedriva ett systematiskt brandskyddsarbete. Avgörande är vad som i praktiken åstadkoms för att upprätthålla och förbättra brandskyddet. Dokumentationen är ett hjälpmedel och en kunskapskälla som används för styrning och vägledning av det systematiska och kontinuerliga brandskyddsarbetet.” SRVFS 2004:3.

Skriftlig dokumentation av systematiskt brandskyddsarbete

Enligt SRV:s allmänna råd styrs behovet av skriftlig dokumentation framförallt av byggnaden, verksamheten och organisationen. Skriftlig dokumentation skall finnas för byggnader eller anläggningar som omfattas av en eller flera av följande kriterier:

Byggnaden

- Brandskyddet låter sig inte enkelt beskrivas
- Speciellt underhåll krävs för att upprätthålla brandskyddet
- Brandskyddet är beroende av automatisk eller manuell styrning av brandtekniska installationer
- Byggnaden är kulturhistoriskt värdefull

Verksamheten

- Verksamheten medför stor risk för brands uppkomst eller spridning
- Anläggningen omfattar stora personantal
- Verksamheten innefattar sovande personer med dålig lokalkännedom
- Förutsättningarna för verksamheten förändras ofta
- Utrymningsvägar riskerar att blockeras i en nödsituation

Organisationen

- Verksamhetens brandskydd bygger på en organisation där flera personer är engagerade i utformning och upprättande av det systematiska brandskyddsarbetet
- Aktivt deltagande av personal vid brand eller tillbud förutsätts
- Brandskyddet är beroende av ett fungerande samarbete mellan personalen

Rätt nivå på det systematiska brandskyddsarbetet

Nivån på det systematiska brandskyddsarbetet varierar utifrån ovanstående kriterier. Nedan redogörs för räddningstjänsten Skåne nordosts tre olika nivåer på arbetet utifrån byggnad, verksamhet och organisation. Avvikelser kan förekomma i det enskilda fallet:

Hög nivå

För den högre kravnivån skall samtliga kriterier enligt ovan vara helt eller delvis uppfyllda, dvs. anläggningen uppvisar en komplex riskbild där konsekvensen vid brand kan bli stor för människa och/eller miljö. Exempel på objekt som kan omfattas är:

- Komplexa samlingslokaler t.ex. Teatrar, Köpcentra, Nöjespalats
- Stora sjukhus
- Farliga anläggningar enligt lagen om skydd mot olyckor, motsvarande 43 §-anläggningar
- Särskilt brandfarliga anläggningar

- Större hotell
- Större Industrier med komplicerade utrymningsförhållanden eller som vid olycka kan komma att påverka omgivningen

På denna nivå bör det systematiska brandskyddsarbetet omfatta en beskrivning av samtliga sju steg enligt ovanstående modell.

Mellan nivå

För mellan kravnivån innebär att minst ett av ovanstående kriterier helt eller delvis är uppfyllt. Exempel på objekt som kan omfattas är:

- Samlingslokaler som inte faller under högre nivå
- Större varuhus
- Vårdanläggningar där vårdtagarna förväntas att behöva hjälp vid en utrymningssituation
- Kulturhistoriska byggnader t.ex. Kyrkor
- Byggnader av samhällsintresse, t.ex. försörjningsstationer, skyddsobjekt
- Hotell och restauranger som inte faller under högre nivå
- Större skolor
- Större industrier och lager
- I anläggningar övrigt med hög risknivå för liv och miljö.

På denna nivå bör det systematiska brandskyddsarbetet omfatta samtliga sju steg enligt ovanstående modell, men kan vara förenklad i sin struktur och lägre dokumentations- och utbildningskrav jämfört med den högre nivån.

Låg nivå

Byggnader där brandskyddet låter sig beskrivas enkelt. Exempel kan vara:

- Dag- och fritidshem
- Mindre skolor och utbildningslokaler
- Mindre restauranger
- Mindre förenings- och samlingslokaler
- Mindre industrier och lager

På denna nivå bör det systematiska brandskyddsarbetet omfatta en Brandskyddsansvarig samt en enkel dokumentation över brandskyddet och instruktioner för åtgärder vid brand/utrymningslarm. Utbildning sker efter behov.

Vart kan jag få mer hjälp?

- Vänd dig till räddningstjänsten, 0451-26 80 22.
- Det finns företag och organisationer som ger utbildning och tillhandahåller material angående systematiskt brandskyddsarbete. Se telefonkatalogen, Internet mm.